

Az emlékezés projektje

Magyar zsidók halálmenetei Ausztriában 1944-45-ben

Dr. Szita Szabolcs igazgató köszöntőjét mondja

Christian Gmeiner osztrák képzőművész a magyar zsidók ausztriai halálmeneteinek emlékére – neves magyar és osztrák történészek szakmai segítségével – történelmi emlékprojektet valósított meg.

A projekt keretén belül emlékműként a kremsi alkotó fémplasztikájának felállítására került sor Budapesten, majd annak átszállítása következik Magyarországról, a magyar-osztrák határtól több állomáson keresztül az érintett osztrák országrészen.

A projekt keretén belül videós interjúk is készülnek. A cél a tegnap és a ma, Ausztria egyes területei és a szomszédos Magyarország, fiatalok és idősek, a felejtés és az emlékezés közötti lehetséges kapcsolat megteremtése.

A projekt történelmi háttere

A második világháború idején külföldi kényszermunkások százazreit dolgoztatták a mai Ausztria területén a nemzeti-szocialista háborús gazdaság gyakorlatilag minden ágazatában, olcsó és gyorsan alkalmazható munkaerőként. Közöttük, a háború után csaknem teljesen elfelejtett kényszermunkások között, nagyszámban voltak magyar zsidók, akiket három deportációs hullámban hurcoltak el Magyarországról az akkori „keleti övezet”-be. A háború vége felé elsősorban a határterületen a védelmi állások kiépítésénél, a keleti védelmi vonal ún. „sáncmunkái”-nál alkalmazták őket. Ez idő alatt vagy a védelmi vonal munkatáborokban vagy a felixdorfi és a Bécsújhely közelében levő lichtenwörthi

Christian Gmeiner: Vándorló emlékezet. (Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékhely) Budapest, Páva utca 39

Engelmühle nevű táborban, a mauthauseni koncentrációs tábor egy melléktáborában helyezték el a foglyokat, akik ezáltal időnként kapcsolatba kerültek a helybeli civil lakossággal.

A táborok lakóit röviddel a háború előtt a Bruck an der Leitha melletti délkeleti védelmi vonaltól Bad Deutsch-Altenburgon át dunai hajóval a mauthauseni koncentrációs táborba szállították. A szállítás során sok legyengült magyar zsidó vesztette életét a rossz ellátás és a durva bánásmód következtében. A közeledő Vörös Hadsereg előli evakuálás halálmenetté változott.

Csaknem hatvan évvel a második világháború vége után a mai Ausztria területén levő egykori táborokban munkára kényszerített és az evakuálás során Ausztrián keresztülhurcolt magyar zsidók sorsa – legálábbis első látásra – szinte teljesen feledésbe merült. A tervezett projekt keretén belül a történelem ívét a múltból a jelenbe feszítve a magyar zsidók tragikus sorsát kívánjuk közelebb hozni az emberekhez.

A kremsi alkotó emlékműként fém térplasztikát készített. A mű két egymással szemben felállított háromszögnek egy vízszintes lapra montírozásával valósul meg. A két háromszögből zsidócsillag-forma jött létre. A háromszögek két iránya a magyar zsidók hányattatásának különböző irányait szimbolizálja. A vízszintes lapra az eseményekre utaló vésett szöveg került. Ez a

Tervezett állomások

Magyarország: Budapest, Kőszeg, Sopron

Burgenland: Eberau, Eisenstadt, Litzelsdorf, Loreto, Markt Allhau, Markt Neuhodis, Moschendorf, Oberwart, Rechnitz, St. Margarethen/Bgld., Siegendorf, Stotzing, Wolfau

Steiermark: Fürstenfeld, Gleisdorf, Gnas, Gratkorn (Eggenfeld), Graz, Hartberg, Klösch in der Steiermark (Schule), Präbichl, St. Anna am Aigen

Wien: Roßauer Kaserne

Niederösterreich: Bruck an der Leitha, Deutsch-Altenburg, Göstling, Oberlanzendorf, Strasshof, Weißenbach an der Triesting

Oberösterreich: Ansfelden (Haid), Ebensee, Enns, Großraming, Gunskirchen, Kirchdorf, Mauthausen

sablonszöveg a mű felállítása után „pecsét”-ként szolgál, hogy az írás lenyomata megmaradjon. Az emlékmű felállításával egyidejűleg információs plakátot és információs anyagokat tartalmazó doboz is elhelyezésre került a helyszínen.

Kortárs szemtanúkkal készített video-dokumentáció

A történelmet, ez esetben az „alulról jövő történelmet” a kortárs szemtanúk történelmi interjúi idézik fel, amelyek betekintést adhatnak a hosszú évtizedekkel ezelőtt átélt eseményekbe, és ezáltal megvédhetik azokat a feledésbe merüléstől. A tervezett projekt további célja a nemzeti-szocialista időszakból és a háború végéről származó szubjektív, önéletrajzi vonatkozású tapasztalatok felelevenítése. Itt egyrészt osztrák szemtanúkat kérdezzük meg, akik emlékeznek arra, milyen sorsuk volt a magyar zsidóknak az osztrák területen levő munkatáborokban, vagy emlékeznek azok evakuálására a háború vége előtt.

Másrészt sor kerül túlélők és ma élő egykori magyar zsidó kényszer-munkások felkutatására és megkérdezésére az átéltekkel kapcsolatosan.

A digitális kamerával videós történeteként felvett visszaemlékezésekből dokumentatív videós anyag összeállítását tervezzük, ami először ebben a formában ad betekintést a háború ún. keleti régiójában élő magyar zsidóknak az 1944-45-ös években „átélt valóság”-ába. E munkába be kívánjuk vonni a téma magyar szakemberét, Dr. Szita Szabolcs professzort is.

Az alkotó célja a film bemutatása a későbbiekben szervezett előadások keretében, hogy az hozzáférhetővé váljék egy szélesebb nyilvánosság számára. További lehetséges keretprogramot alkothatnak a magyar szakemberek bevezető magyarázatai, valamint a filmvetítésekhez kapcsolódó vitafórumok.

Bajtai László felvételei